

t m m o b
m a k i n a
m ü h e n d i s l e r i
o d a s ı

**2019 TEMMUZ AYI İTİBARI İLE ELEKTRİK
VE DOĞALGAZ FİYATLARI, TARİFE
UYGULAMALARI, MALİYETLERİ ARTIRAN
ETKENLER VE YAPILMASI GEREKENLER
ÜZERİNE
ODA RAPORU**

TMMOB MAKİNA MÜHENDİSLERİ ODASI

2019 TEMMUZ AYI İTİBARI İLE
ELEKTRİK VE DOĞALGAZ
FİYATLARI, TARİFE
UYGULAMALARI, MALİYETLERİ
ARTIRAN ETKENLER VE YAPILMASI
GEREKENLER ÜZERİNE ODA
RAPORU

İçindekiler

1	GİRİŞ	2
2	ELEKTRİK FİYATLARI	4
2.1	SON ZAMLAR VE FİYAT ARTIŞLARI	4
2.2	2017 SONUNDAN BUGÜNE ELEKTRİK TARİFELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	4
2.2.1	Tek Terimli TEK ZAMANLI (TTTZ) Tarifelerindeki Değişimler	4
2.3	Eşitsizlik İçeren Zam Oranları	12
3	DOĞAL GAZ	14
3.1	DOĞAL GAZ SATIŞ FİYATLARI	14
3.2	DOĞAL GAZ FİYATLARINDAKİ ARTIŞIN NEDENLERİ	15
3.3	"MAVİ VATAN" DENİZLERDE ARAMA ÜRETİM FAALİYETLERİ	17
3.3.1	SİYASAL İKTİDARIN HATALI POLİTİKALARI	17
3.3.2	KURUMSALLAŞMA	17
3.3.2.1	STRATEJİ VE POLİTİKA MERKEZİ	18
3.3.3	KAMUSAL YAPILANMA VE KAMUSAL KURULUŞLAR	18
3.3.3.1	TÜRKİYE PETROL VE DOĞAL GAZ KURUMU	18
3.3.3.2	DENİZ ARAMA, SONDAJ, ÜRETİM VE İLETİM ÇALIŞMALARI PERSONEL EĞİTİM MERKEZİ	19
3.3.3.3	BUGÜN TPAO, YARIN TÜRKİYE PETROL VE DOĞAL GAZ KURUMUNUN YAPMASI GEREKEN ÇALIŞMALAR	19
4	ENERJİ YOKSULLUĞU VE YOKSUNLUĞU	21
5	SONUÇ VE ÖNERİLER	23

Tablolar Listesi

Tablo 1 : Abone Gruplarına Göre 1 Temmuz 2019 zamları	4
Tablo 2 : Mesken Tarifeleri Gelişimi (TL/kWh)	5
Tablo 3 : Ticarethane (AG) Tarifeleri Gelişimi (TL/kWh)	6
Tablo 4 : Ticarethane (OG) Tarifeleri Gelişimi (TL/kWh)	7
Tablo 5 : Sanayi (AG) Tarifeleri Gelişimi (TL/kWh)	8
Tablo 6 : Sanayi (OG) Tarifeleri Gelişimi (TL/kWh)	9
Tablo 7 : Tarımsal Sulama (AG) Tarifeleri Gelişimi (TL/kWh)	10
Tablo 8 : Çok (Üç) Zamanlı Tarife Değişiklikleri	12
Tablo 9 : 2017 sonu-2019 Temmuz Dönemi Doğalgaz Satış Fiyatları (TL/Sm ³) Değişiklikleri ve Artış Oranları	15
Tablo 10: Aylık Elektrik, Doğal Gaz Su Ödemelerinin Asgari Ücret İçindeki Payı (Temmuz 2019, Ankara)	21

Grafikler Listesi

Grafik 1 : Mesken Tarifeleri Gelişimi	5
Grafik 2 : Ticarethane (AG) Tarifeleri Gelişimi	6
Grafik 3 : Ticarethane (OG) Tarifeleri Gelişimi	7
Grafik 4 : Sanayi (AG) Tarifeleri Gelişimi	8
Grafik 5 : Sanayi (OG) Tarifeleri Gelişimi	9
Grafik 6 : Tarımsal Sulama (AG) Tarifeleri Gelişimi	10
Grafik 7 : 2017 yılı Sonuna Göre Tüketici Grupları Toplam Fatura Tarifelerinin Artış Oranları	11

1 GİRİŞ

2018 yılı içinde yaşanan ve 2019 içinde de yoğunlaşarak süren ekonomik kriz; enerji sektörünü ciddi bir şekilde etkilemiştir.

Elektrikte öngörülen kurulu güç, üretim ve tüketim ile doğalgazda öngörülen tüketim artışları gerçekleşmemiştir.

TEİAŞ'ın Mayıs 2018 tarihli "Türkiye Elektrik Enerjisi 5 Yıllık Üretim Kapasite Projeksiyonu (2018-2022)" isimli raporunda; 2017 yılı sonunda 85.200 MW olan kurulu gücün 2018 yılı sonunda % 6,84 artışla 91.028 MW'a ulaşacağı öngörülürken, kurulu güç artışı % 3,93 düzeyinde gerçekleşmiş ve 88.550 MW olmuştur. TEİAŞ web sitesinde; Haziran 2019 sonu itibarıyla kurulu gücün 90 420 MW olduğu bilgisi yer almaktadır. **Bu tablo, iktidarın 2019 yılı için 95.000 MW, 2020 için 100.000 MW'ı aşan, 2023 için önceleri 125.000 MW olarak ilan edilen, ancak 11. Kalkınma Planı'nda 109.474 MW'a geri çekilen, abartılı ve yanıltıcı kurulu güç hedeflerinin gerçekleşemeyeceğine işaret etmektedir.**

2017 yılı sonunda 297,3 TWh olan elektrik tüketiminin; 2018 yılında düşük senaryoda 301,5 TWh'a, baz senaryoda 304,4 TWh'a, yüksek senaryoda 307,2 TWh'a ulaşması öngörülürken, tüketim TEİAŞ geçici verilerine göre 300,7 TWh düzeyinde gerçekleşmiştir.

2019 başı itibarıyla mevcut, yapım ve yatırım öncesi aşamalarındaki proje stokunun devreye girmesi halinde 2024'te proje üretim kapasitesi 595,3 TWh'ı, güvenilir üretim kapasitesi 504,3 TWh'ı bulabilir. İktidar, 11. Kalkınma Planı'nda 2023 için talebi 375,8 TWh'a geri çekmiştir. TEİAŞ ve ETKB'nin 2024 yüksek tüketim tahmini 404,3 TWh olup, baz tüketim tahmini 392,1 TWh, düşük tüketim tahmini 380,4 TWh'dir. Bu veriler plansız bir şekilde, ihtiyacın üzerinde santral yatırımı yapımının teşvik edildiği ve yapıldığını göstermektedir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) verilerine göre, 2017 sonunda 637 milyon TL olan enerji sektöründeki (elektrik, gaz, su kaynakları üretim ve dağıtım sanayi) takipteki kredi miktarı, 2018 sonunda 6 milyar 322 milyon TL'ye çıkmıştır. Artış oranı % 892 olmuş ve genel takipteki krediler oranı aynı dönemde % 2,95'ten % 3,87'ye yükselirken, takipteki kredilerin oranı, bu dönemde % 0,45'ten % 3,4'e çıkmıştır. Bankacılar 40 milyar dolarlık mevcut bir riskten, 12-13 milyarlık borcun yeniden yapılandırılmasının gündemde olduğunu ifade etmektedir.

2019'un ilk beş ayında elektrik üretimi, 2018'in aynı dönemine göre yalnız % 0,5 oranında artmıştır. Mevcut ekonomik veriler dikkate alındığında, elektrik tüketiminin 2019 ve 2020 yıllarının her birinde yaklaşık % 5 artması ve TEİAŞ'ın düşük senaryoda tahmin ettiği 315,8 TWh'a ve 328,4 TWh' a bile ulaşması olanaklı görünmemektedir.

İktidarın izlediği kamu kaynaklarını özel sermaye şirketlerine aktarmaya yönelik enerji politikaları ile 2018'de yaklaşık 32 milyar TL özel şirketlere transfer edilmiştir.

Yalnız az sayıda şirketin çıkarına olan alım garantili yüksek fiyatlarla yerli kömür santrallerine tanınan alım garantisi, yerli kömür, ithal kömür ve doğal gaz santralleri için oluşturulan kapasite mekanizması ile ilave ödeme yapılması gibi bedeli milyarlarca varan uygulamaların yanı sıra amaçlarının çok dışına çıkmış olan ve yatırımcılara kâr garantisi sağlayan YEKDEM-YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI DESTEKLEME MEKANİZMASI vb. uygulamalar; elektrik maliyetlerinin ve fiyatların yükselmesine neden olmaktadır. Bu uygulamaların mevcut haliyle sürdürülmesi, yeni zamların gerekçesi olacaktır.

2018 yılı geçici verilerine göre, doğalgaz tüketimi 50 milyar m³ düzeyinde olmuş ve EPDK'nin 2018 yılı doğalgaz tüketim tahmini olan 54,5 milyar m³ gerçekleşmemiştir. EPDK'nin Nisan 2019 tarihli Doğal Gaz Sektör Raporuna göre, 2019'un ilk dört ayındaki doğal gaz tüketimi, 2018'e göre % 5,7 oranında gerilemiştir. Elektrik üretiminde doğal gaz santrallerinin payının % 30'un altına düşmesiyle, doğal gaz tüketimi de gerilemektedir.

Petrol ve doğalgaz fiyatlarında uluslararası piyasalardaki yukarı doğru hareketlilik, Türkiye'yi de etkilemiştir. Enerji girdileri ithalat tutarı; 2017 yılına göre 2018 yılında % 15,56 oranında artmış, 37,2 milyar dolardan 42,99 milyar dolara yükselmiş ve 223 milyar dolar olan 2018 yılı toplam ithalatının % 19,28'ini oluşturmuştur.

Elektrik fiyatları Ocak, Nisan, Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında yapılan zamlarla 2017 yılı sonuna göre 2018 yılında; konutlarda % 45, diğer tüketici gruplarında % 71-72 oranlarında artmıştır. 2018 yılında elektrik fiyatındaki artış oranları, Ekim ayında % 25'i aşmış olmasına karşın, manipülasyonlarla Aralık ayında % 20,30'a geriletildiği "gururla" ifade edilen yıllık enflasyon oranından % 121,7-254,7 oranlarında daha yüksektir.

Siyasi iktidar, 31 Mart yerel yönetim seçimlerini göz önüne alarak, Ocak 2019'da elektrik fiyatlarına zam yapmamış ve yalnızca konut abonelerine % 10 indirim uygulanmıştır. Bu manevra ile konutlarda elektrik fiyat artış oranı % 30,5'e çekilmiş olsa da, bu değişiklik elektrik fiyatlarının yıllık enflasyondan konutlarda % 50,2 ve diğer tüketici gruplarında % 250'yi aşan oranda daha yüksek olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. 2019 Temmuz ayı başında yapılan % 15 oranında zamlar, son bir buçuk yıl içinde tüm tarife grupları için elektrik fiyatları % 50-98,2 oranlarında artmıştır.

2019 yılı başında doğalgaz satış fiyatlarında, konutlar ve küçük sanayi kuruluşları için % 10, elektrik üretim tesisleri için % 8,8 oranında indirim yapılmıştır. Konut tüketicilerine uygulanan ciddi orandaki sübvansiyona rağmen, Ankara, İstanbul ve Bursa gibi konut abonelerinin en çok olduğu kentlerde, bu indirim sonrasında dahi fiyatlar, 2017 sonuna göre % 17-26 artmış olmaktadır.

2019 başında, doğalgaz satış fiyatlarında, konutlara ve küçük sanayi kuruluşlarına % 10, elektrik üretim tesislerine % 8,8 indirim yapılmıştır. 01.07.2019'da ise elektrik üretimi için satılan doğal gazın fiyatı % 6.45 oranında artırılmıştır. Konut tüketici fiyatlarına uygulanan sübvansiyonu göz ardı etmeksizin, Ankara, İstanbul ve Bursa gibi konut abonelerinin en çok olduğu kentlerde, bu indirim sonrasında dahi fiyatların 2017 sonuna göre % 18,5-29,13 oranında artmış olduğunu belirtmek gerekir.

Bu veriler, elektrik ve doğalgaz fiyatlarındaki artışların ticari ve teknik nedenlerinin ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Bu kapsamda çalışmanın ilerideki bölümlerinde;

- 2017 sonu-2019 Temmuz dönemi içinde elektrik ve doğalgaz fiyatlarındaki değişimler incelenmiş,
- fiyat artışlarının teknik ve ticari nedenleri irdelenmiş,
- elektrik ve doğalgaz maliyetlerini azaltmak için alınabilecek teknik ve ticari tedbirlere değinilmiştir.

2 ELEKTRİK FİYATLARI

2.1 SON ZAMLAR VE FİYAT ARTIŞLARI

01.07. 2019’da yapılan zamlarla elektrik fiyatları % 15 artmıştır.

1 Temmuz 2019 tarihinden itibaren uygulanacak tarifeler incelendiğinde, aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere; tarifeyi oluşturan DAĞITIM bedellerinin, tüm abone gruplarında % 7,35 oranında zamlandığı görülebilir. Tarifeyi oluşturan bir diğer bileşen olan ENERJİ bedelleri ise abone grupları bazında değişiklik göstermiş ve % 19,61 ile 16,72 arasındaki oranlarda artırılmıştır.

Söz konusu tarifelere Vergi ve Fonlar dâhil edildiğinde kullanıcıların nihai faturalarının % 15 oranında arttığı görülmektedir.

Tablo 1: Abone Gruplarına Göre 1 Temmuz 2019 zamları

ABONE GRUBU (TEK TERİMLİ TEK ZAMANLI)	Enerji Bedeli (TL)	Önceki Döneme Göre Artış (%)	Dağıtım Bedeli (TL)	Önceki Döneme Göre Artış (%)	Vergi, Fonlar Hariç Toplam Artış (%)	Vergi, Fonlar Dâhil Toplam Artış (%)
Mesken (AG)	0,314926	19,61	0,183722	7,35	14,78	15,00
Ticarethane (AG)	0,471090	18,11	0,187848	7,35	14,83	15,00
Ticarethane (OG)	0,466585	17,62	0,157671	7,35	14,85	15,00
Sanayi (AG)	0,433173	17,63	0,138612	7,35	14,96	15,00
Sanayi (OG)	0,425427	16,72	0,089588	7,35	14,97	15,00
Tarımsal Sulama (AG)	0,425548	17,82	0,154351	7,35	14,84	15,00

NOT: AG (Alçak Gerilim) ve OG (Orta Gerilim) bağlantı gerilimini belirtmektedir.

1 Temmuz zamlı tarifeleri ile birlikte; asgari yaşam standartlarında (4 kişilik) bir ailenin aylık 230 kWh olan elektrik enerjisi tüketiminin Haziran ayında 123,63 TL olan fatura tutarı, Temmuz zamları ile birlikte % 15’lik artışla 142,17 TL’ye yükselmiş olacaktır.

2.2 2017 SONUNDAN BUGÜNE ELEKTRİK TARİFELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.2.1 Tek Terimli TEK ZAMANLI (TTTZ) Tarifelerindeki Değişimler

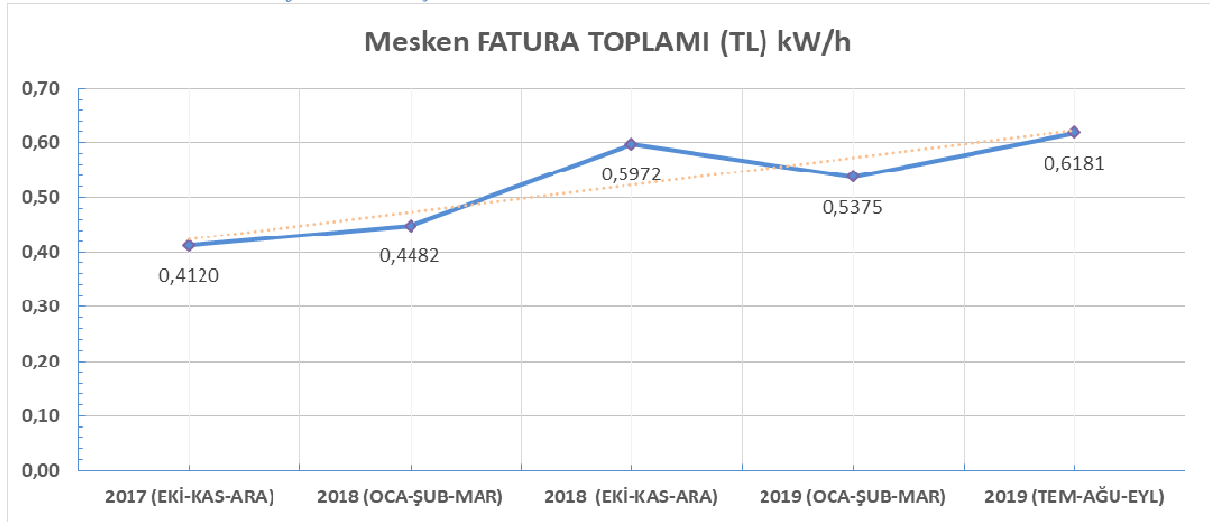
Tanımlı da yer aldığı üzere, günün tüm saatlerinde tek fiyat uygulanan tarife yapısına sahiptir.

01 Ekim 2017-01 Temmuz 2019 tarihleri arasında EPDK tarafından onaylanan tarifeleri kapsayan Tek Terimli TEK ZAMANLI Mesken (AG) abonesinin tarifelerindeki değişimler ve faturayı oluşturan bedellerin payları Tablo 2 ve Grafik 1’de gösterilmektedir.

Tablo 2: Mesken Tarifeleri Gelişimi (TL/kWh)

DÖNEMİ - TTTZ (MESKEN-ALÇAK GERİLİM)	2017 YILI (EKİ_KAS- ARA)	2018 YILI (OCA_ŞUB- MAR)	2018 YILI (EKİ-KAS- ARA)	2019 YILI (OCA-ŞUB- MAR)	2019 YILI (TEM-AĞU- EYL)
Enerji Birim Bedeli (TL)	0,216100	0,230927	0,345298	0,279098	0,314926
Dağıtım Birim Bedeli (TL)	0,115732	0,130444	0,133206	0,154089	0,183722
Enerji ve Dağıtım Toplamı (TL)	0,331832	0,361371	0,478504	0,433187	0,498648
Vergi Fon Hariç Artış (%)		8,90	32,41	-9,47	15,11
% 1 Enerji Fonu (TL)	0,002161	0,002309	0,003453	0,002791	0,003149
% 2 TRT Payı (TL)	0,004322	0,004619	0,006906	0,005582	0,006299
% 5 BTV (TL)	0,010805	0,011546	0,017265	0,013955	0,015746
Vergi ve Fon Toplamı (TL)	0,017288	0,018474	0,027624	0,022328	0,025194
ARA TOPLAM	0,349120	0,379845	0,506128	0,455515	0,523842
KDV (% 18)	0,062842	0,068372	0,091103	0,081993	0,094292
FATURA TOPLAMI (TL)	0,411962	0,448217	0,597231	0,537508	0,618134
Önceki Döneme Göre Artış (%)		8,80	33,25	-10,00	15,00
FATURA TOPLAMI İÇİNDE					
Enerji Payı (%)	52,5	51,5	57,8	51,9	50,9
Dağıtım Payı (%)	28,1	29,1	22,3	28,7	29,7
Vergi ve Fon Payı (%)	19,5	19,4	19,9	19,4	19,3
TOPLAM (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Grafik 1: Mesken Tarifeleri Gelişimi

2017 yılı sonuna göre 2018 yılı sonunda % 45 artış olmuş ancak yaklaşan yerel seçimler öncesinde, enerji bedelinde yapılan indirimle, 2019 yılı başından itibaren bir önceki dönemin vergi ve fonlar dâhil olmak üzere fatura toplamına göre % 10 azalma olmuştur. Buna karşın **2019 yılı Ocak-Mart dönemi tarifesi 2017 yılı sonuna göre % 30 daha yüksektir.** 01.07.2019 'da yapılan % 15 oranında zam sonrası meskenlerde elektrik fiyat artışı son bir buçuk yıl içinde % 50'yi geçmiştir.

1 Temmuz zamlı tarifeleri ile birlikte; asgari yaşam standartlarında (4 kişilik) bir ailenin aylık 230 kWh olan elektrik enerjisi tüketiminin Haziran ayında 123,63 TL olan fatura tutarı,

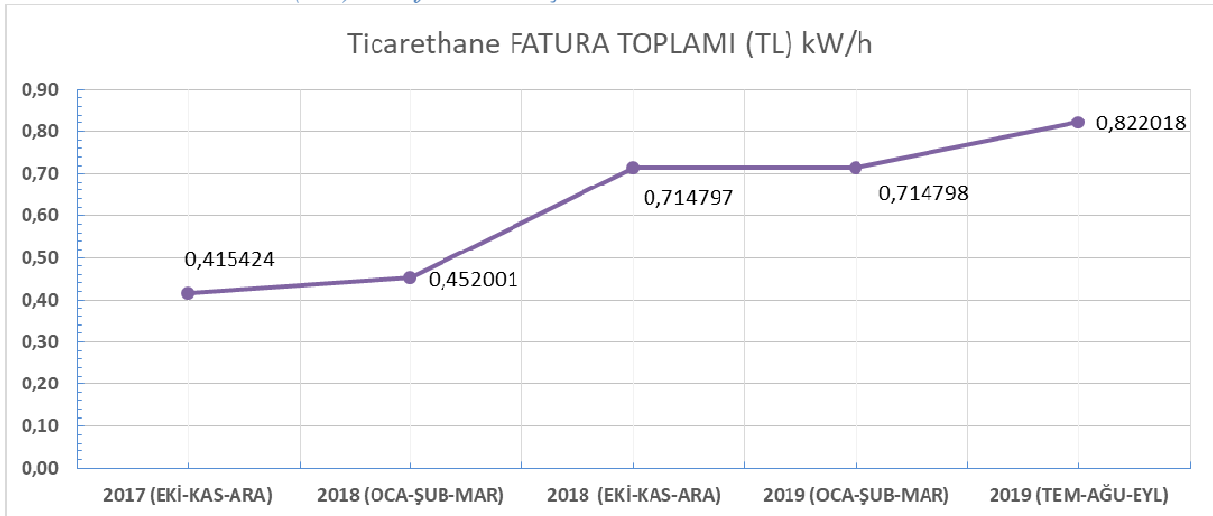
Temmuz zamları ile birlikte % 15'lik artışla 142,17 TL'ye yükselmiş olacaktır. Bu tutar 2.020,90 TL olan asgari ücretin % 7,03'dür.

01 Ekim 2017-01 Temmuz 2019 tarihleri arasında EPDK tarafından onaylanan tarifeleri kapsayan Tek Terimli TEK ZAMANLI Ticarethane (AG) Tarifelerindeki değişimler Tablo 3 ve Grafik 2'de gösterilmektedir.

Tablo 3: Ticarethane (AG) Tarifeleri Gelişimi (TL/kWh)

DÖNEMİ - TTTZ (TİCARETHANE-ALÇAK GERİLİM)	2017 YILI (EKİ_KAS- ARA)	2018 YILI (OCA_ŞUB- MAR)	2018 YILI (EKİ-KAS- ARA)	2019 YILI (OCA-ŞUB- MAR)	2019 YILI (TEM-AĞU- EYL)
Enerji Birim Bedeli (TL)	0,216167	0,230995	0,434780	0,415009	0,471090
Dağıtım Birim Bedeli (TL)	0,118594	0,133577	0,136198	0,157551	0,187848
Enerji ve Dağıtım Toplamı (TL)	0,334761	0,364572	0,570978	0,572560	0,658938
Vergi Fon Hariç Artış (%)		8,91	56,62	0,28	15,09
% 1 Enerji Fonu (TL)	0,002162	0,002310	0,004348	0,004150	0,004711
% 2 TRT Payı (TL)	0,004323	0,004620	0,008696	0,008300	0,009422
% 5 BTV (TL)	0,010808	0,011550	0,021739	0,020750	0,023555
Vergi ve Fon Toplamı (TL)	0,017293	0,018480	0,034782	0,033201	0,037687
ARA TOPLAM	0,352054	0,383052	0,605760	0,605761	0,696625
KDV (% 18)	0,063370	0,068949	0,109037	0,109037	0,125393
FATURA TOPLAMI (TL)	0,415424	0,452001	0,714797	0,714798	0,822018
Önceki Döneme Göre Artış (%)		8,80	58,14	0,00	15,00
FATURA TOPLAMI İÇİNDE					
Enerji Payı (%)	52,0	51,1	60,8	58,1	57,3
Dağıtım Payı (%)	28,5	29,6	19,1	22,0	22,9
Vergi ve Fon Payı (%)	19,4	19,3	20,1	19,9	19,8
TOPLAM (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Grafik 2: Ticarethane (AG) Tarifeleri Gelişimi

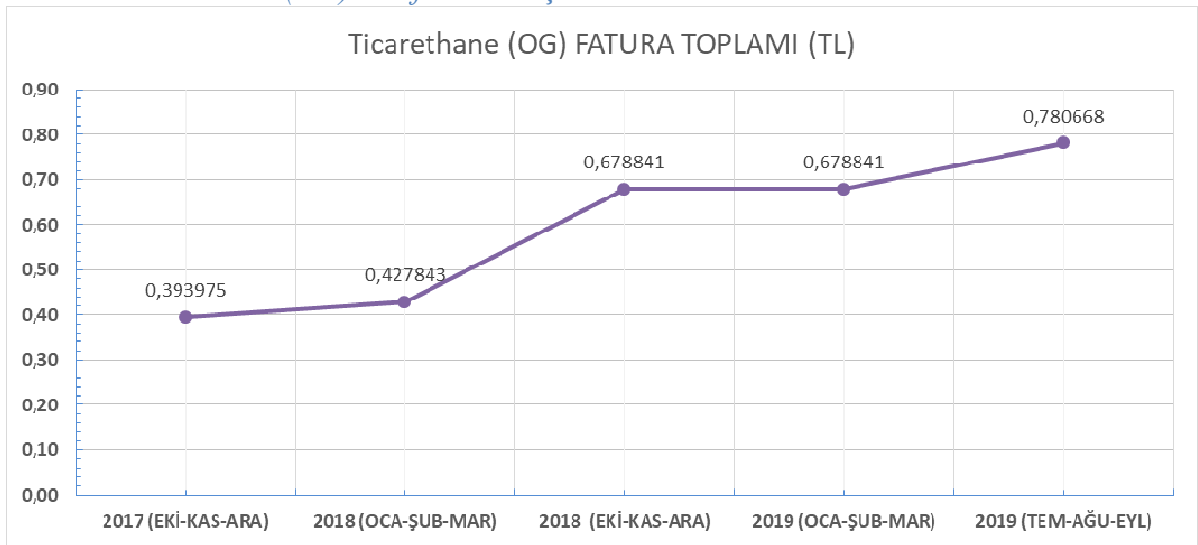
Ticarethane (AG) toplam elektrik tarifelerinde elektrik fiyat artışı son bir buçuk yıl içinde % 97,9'a varmıştır.

01 Ekim 2017-01 Temmuz 2019 tarihleri arasında EPDK tarafından onaylanan tarifeleri kapsayan Tek Terimli TEK ZAMANLI Ticarethane (OG) Tarifelerindeki değişimler ve faturayı oluşturan bedellerin payları Tablo 4 ve Grafik 3'de gösterilmektedir.

Tablo 4: Ticarethane (OG) Tarifeleri Gelişimi (TL/kWh)

DÖNEMİ - TTTZ (TİCARETHANE-ORTA GERİLİM)	2017 YILI (EKİ_KAS- ARA)	2018 YILI (OCA_ŞUB- MAR)	2018 YILI (EKİ-KAS- ARA)	2019 YILI (OCA-ŞUB- MAR)	2019 YILI (TEM-AĞU- EYL)
Enerji Birim Bedeli (TL)	0,216167	0,230995	0,426825	0,410231	0,466585
Dağıtım Birim Bedeli (TL)	0,100417	0,113104	0,114318	0,132240	0,157671
Enerji ve Dağıtım Toplamı (TL)	0,316584	0,344099	0,541143	0,542471	0,624256
Vergi Fon Hariç Artış (%)		8,69	57,26	0,25	15,08
% 1 Enerji Fonu (TL)	0,002162	0,002310	0,004268	0,004102	0,004666
% 2 TRT Payı (TL)	0,004323	0,004620	0,008537	0,008205	0,009332
% 5 BTV (TL)	0,010808	0,011550	0,021341	0,020512	0,023329
Vergi ve Fon Toplamı (TL)	0,017293	0,018480	0,034146	0,032818	0,037327
ARA TOPLAM	0,333877	0,362579	0,575289	0,575289	0,661583
KDV (% 18)	0,060098	0,065264	0,103552	0,103552	0,119085
FATURA TOPLAMI (TL)	0,393975	0,427843	0,678841	0,678841	0,780668
Önceki Döneme Göre Artış (%)		8,60	58,67	0,00	15,00
FATURA TOPLAMI İÇİNDE					
Enerji Payı (%)	54,9	54,0	62,9	60,4	59,8
Dağıtım Payı (%)	25,5	26,4	16,8	19,5	20,2
Vergi ve Fon Payı (%)	19,6	19,6	20,3	20,1	20,0
TOPLAM (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Grafik 3: Ticarethane (OG) Tarifeleri Gelişimi

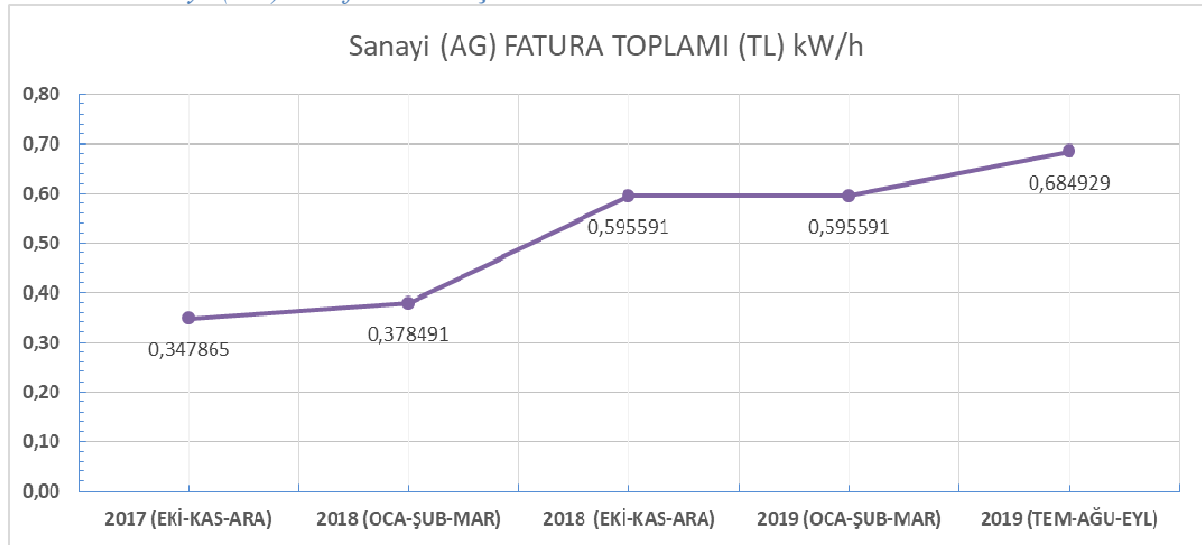
Ticarethane (OG) toplam elektrik tarifelerinde elektrik fiyat artışı son bir buçuk yıl içinde % 98,2'ye ulaşmıştır

01 Ekim 2017-01 Temmuz 2019 tarihleri arasında EPDK tarafından onaylanan tarifeleri kapsayan Tek Terimli TEK ZAMANLI Sanayi (AG) Tarifelerindeki değişimler ve faturayı oluşturan bedellerin payları Tablo 5 ve Grafik 4'te gösterilmektedir.

Tablo 5: Sanayi (AG) Tarifeleri Gelişimi (TL/kWh)

DÖNEMİ - TTTZ (SANAYİ-ALÇAK GERİLİM)	2017 YILI (EKİ_KAS-ARA)	2018 YILI (OCA_ŞUB-MAR)	2018 YILI (EKİ-KAS-ARA)	2019 YILI (OCA-ŞUB-MAR)	2019 YILI (TEM-AĞU-EYL)
Enerji Birim Bedeli (TL)	0,205219	0,219735	0,396313	0,380866	0,433173
Dağıtım Birim Bedeli (TL)	0,085478	0,096625	0,100499	0,116255	0,138612
Enerji ve Dağıtım Toplamı (TL)	0,290697	0,316360	0,496812	0,497121	0,571785
Vergi Fon Hariç Artış (%)		8,83	57,04	0,06	15,02
% 1 Enerji Fonu (TL)	0,002052	0,002197	0,003963	0,003809	0,004332
% 1 BTV (TL)	0,002052	0,002197	0,003963	0,003809	0,004332
Vergi ve Fon Toplamı (TL)	0,004104	0,004395	0,007926	0,007617	0,008663
ARA TOPLAM	0,294801	0,320755	0,504738	0,504738	0,580448
KDV (% 18)	0,053064	0,057736	0,090853	0,090853	0,104481
FATURA TOPLAMI (TL)	0,347866	0,378491	0,595591	0,595591	0,684929
Önceki Döneme Göre Artış (%)		8,80	57,36	0,00	15,00
FATURA TOPLAMI İÇİNDE					
Enerji Payı (%)	59,0	58,1	66,5	63,9	63,2
Dağıtım Payı (%)	24,6	25,5	16,9	19,5	20,2
Vergi ve Fon Payı (%)	16,4	16,4	16,6	16,5	16,5
TOPLAM (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Grafik 4: Sanayi (AG) Tarifeleri Gelişimi

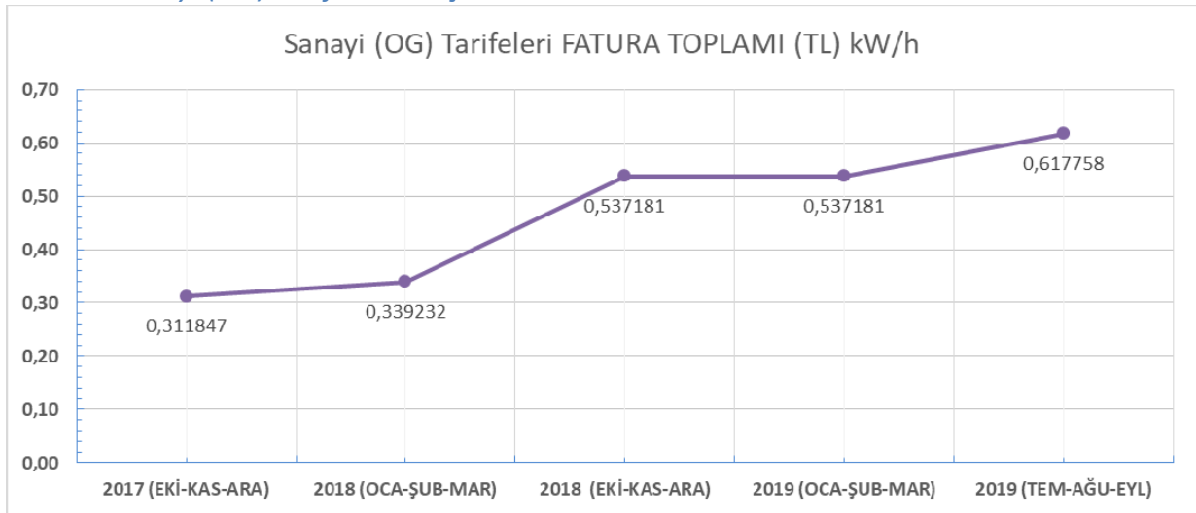
Sanayi (AG) toplam elektrik tarifeleri, son bir buçuk yıl içinde % 96,9 artmıştır.

01 Ekim 2017-01 Temmuz 2019 tarihleri arasında EPDK tarafından onaylanan tarifeleri kapsayan Tek Terimli TEK ZAMANLI Sanayi (OG) Tarifelerindeki değişimler ve faturayı oluşturan bedellerin payları Tablo 6 ve Grafik 5'te gösterilmektedir

Tablo 6 : *Sanayi (OG) Tarifeleri Gelişimi (TL/kWh)*

DÖNEMİ - TTTZ (SANAYİ-ORTA GERİLİM)	2017 YILI (EKİ_KAS- ARA)	2018 YILI (OCA_ŞUB- MAR)	2018 YILI (EKİ-KAS- ARA)	2019 YILI (OCA-ŞUB- MAR)	2019 YILI (TEM-AĞU- EYL)
Enerji Birim Bedeli (TL)	0,205219	0,219735	0,382630	0,372646	0,425427
Dağıtım Birim Bedeli (TL)	0,054954	0,063355	0,064955	0,075139	0,089588
Enerji ve Dağıtım Toplamı (TL)	0,260173	0,283090	0,447585	0,447785	0,515015
Vergi Fon Hariç Artış (%)		8,81	58,11	0,04	15,01
% 1 Enerji Fonu (TL)	0,002052	0,002197	0,003826	0,003726	0,004254
% 1 BTV (TL)	0,002052	0,002197	0,003826	0,003726	0,004254
Vergi ve Fon Toplamı (TL)	0,004104	0,004395	0,007653	0,007453	0,008509
ARA TOPLAM	0,264277	0,287485	0,455238	0,455238	0,523524
KDV (% 18)	0,047570	0,051747	0,081943	0,081943	0,094234
FATURA TOPLAMI (TL)	0,311847	0,339232	0,537180	0,537181	0,617758
Önceki Döneme Göre Artış (%)		8,78	58,35	0,00	15,00
FATURA TOPLAMI İÇİNDE					
Enerji Payı (%)	65,8	64,8	71,2	69,4	68,9
Dağıtım Payı (%)	17,6	18,7	12,1	14,0	14,5
Vergi ve Fon Payı (%)	16,6	16,5	16,7	16,6	16,6
TOPLAM (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Grafik 5: *Sanayi (OG) Tarifeleri Gelişimi*

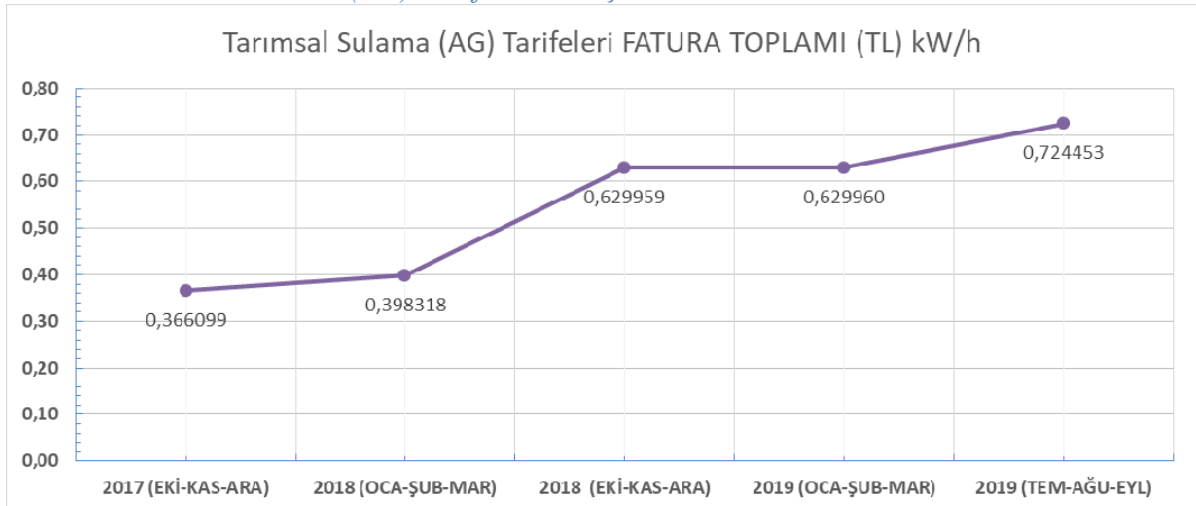
Sanayi (OG) toplam elektrik tarifeleri, son bir buçuk yıl içinde % 98,1 artmıştır.

01 Ekim 2017-01 Ocak 2019 tarihleri arasında EPDK tarafından onaylanan tarifeleri kapsayan Tek Terimli TEK ZAMANLI Tarımsal Sulama (AG) Tarifelerindeki değişimleri ve faturayı oluşturan bedellerin payları Tablo 7 ve Grafik 6'da gösterilmektedir.

Tablo 7: Tarımsal Sulama (AG) Tarifeleri Gelişimi (TL/kWh)

DÖNEMİ - TTTZ (TARIMSAL SULAMA-ALÇAK GERİLİM)	2017 YILI (EKİ_KAS- ARA)	2018 YILI (OCA_ŞUB- MAR)	2018 YILI (EKİ-KAS- ARA)	2019 YILI (OCA_ŞUB- MAR)	2019 YILI (TEM-AĞU- EYL)
Enerji Birim Bedeli (TL)	0,197206	0,211108	0,390697	0,374452	0,425548
Dağıtım Birim Bedeli (TL)	0,097271	0,109561	0,111911	0,129456	0,154351
Enerji ve Dağıtım Toplamı (TL)	0,294477	0,320669	0,502608	0,503908	0,579899
Vergi Fon Hariç Artış (%)		8,89	56,74	0,26	15,08
% 1 Enerji Fonu (TL)	0,001972	0,002111	0,003907	0,003745	0,004255
% 2 TRT Payı (TL)	0,003944	0,004222	0,007814	0,007489	0,008511
% 5 BTV (TL)	0,009860	0,010555	0,019535	0,018723	0,021277
Vergi ve Fon Toplamı (TL)	0,015776	0,016889	0,031256	0,029956	0,034044
ARA TOPLAM	0,310253	0,337558	0,533864	0,533864	0,613943
KDV (% 18)	0,055846	0,060760	0,096095	0,096096	0,110510
FATURA TOPLAMI (TL)	0,366099	0,398318	0,629959	0,629960	0,724453
Önceki Döneme Göre Artış (%)		8,80	58,15	0,00	15,00
FATURA TOPLAMI İÇİNDE					
Enerji Payı (%)	53,9	53,0	62,0	59,4	58,7
Dağıtım Payı (%)	26,6	27,5	17,8	20,5	21,3
Vergi ve Fon Payı (%)	19,6	19,5	20,2	20,0	20,0
TOPLAM (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

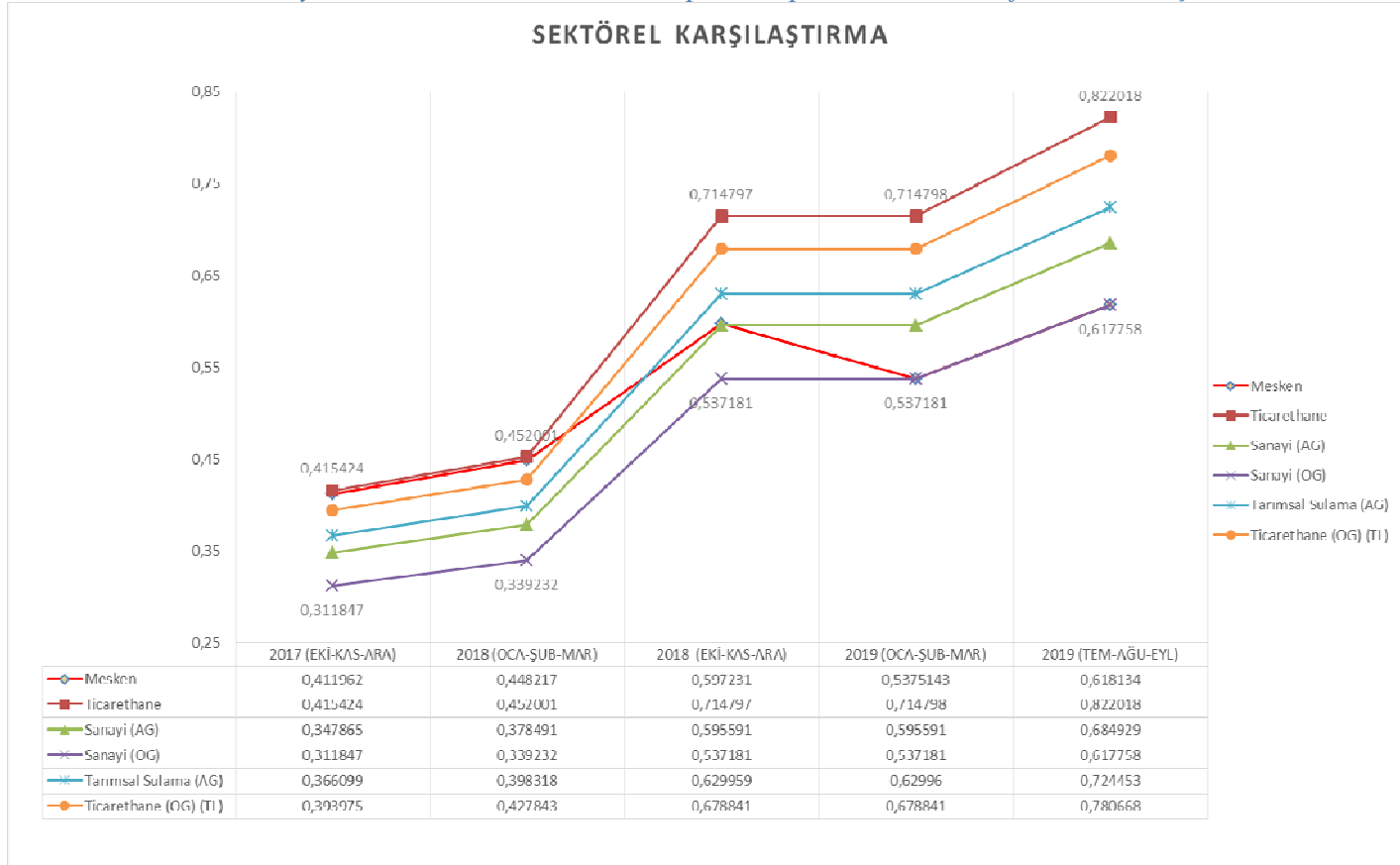
Grafik 6: Tarımsal Sulama (AG) Tarifeleri Gelişimi

Tarımsal Sulama (AG) toplam elektrik tarifeleri, son bir buçuk yıl içinde % 97,9 artmıştır.

Bütün tüketici grupları için 2017 sonu-2019 Temmuz başı arasında elektrik fiyatları % 50-98,2 oranlarında artmış olup, bu artışlar çeşitli manipülasyonlarla düşük gösterilmeye çalışılan enflasyon rakamlarının çok üzerindedir.

Grafik 7: 2017 yılı Sonuna Göre Tüketici Grupları Toplam Fatura Tarifelerinin Artış Oranları

2.3 Eşitsizlik İçeren Zam Oranları

Tarife bileşenleri içinde yer alan ENERJİ bedelinin artması, faturaya yansıyan vergi ve fonların da artışı anlamını taşımaktadır. Bu nedenledir ki Enerji bedeline yapılan farklı zam oranları ile abone grubuna göre vergi ve fon tutarları toplamının, fatura toplam tutarı içindeki payını da değiştirmektedir.

Farklı abone grupları içinde tarife bileşenlerinin aynı oranda değişmesi elbette ki beklenmemelidir. Ancak örneğin MESKEN abonelerinin tarife bileşenlerinde yapılan değişikliklerin en azından aynı (veya yaklaşık oranlarda) olması beklenmektedir. 1 Temmuz itibarıyla, Tek Terimli Tek Zamanlı Mesken abonelerinin Enerji bedeli % 19,61 oranında artırılırken, Tek Terimli Çok (Üç) Zamanlı Mesken abonelerinin üç zaman dilimine yayılan tarifelerine; sırasıyla Gündüz için % 19,51, Puant için % 17,59 ve Gece için % 26,16 oranında zam yapılmıştır. Aşağıda yer alan tabloda 2010 yılından günümüze kadar geçen zaman dilimi içinde Çok (Üç) Zamanlı tarifelerin Tek Zamanlı tarifelere göre değişimi yer almaktadır.

2010 yılı göz önüne alındığında; Çok(Üç) Zamanlı tarife içindeki Gündüz tarifesi Tek Zamanlı tarifenin 0,92'sine, Puant tarifesi 1,66'sına ve tercih nedenini belirleyen Gece tarifesi de 0,38'ine karşılık gelirken, bu grup içinde yer alan Gündüz ve Gece tarifelerine, 2016 yılı başından bu yana yapılan orantısız zamlar sonunda günümüzde farklı bir noktaya gelmiştir.

Tablo 8: Çok (Üç) Zamanlı Tarife Değişiklikleri

DÖNEMİ	TEK ZAMANLI	GÜNDÜZ/TEK ZAMAN (06.00-17.00)	PUANT/TEK ZAMAN (17.00-22.00)	GECE/TEK ZAMAN (22.00-06.00)
2010 Eki-Kas-Ara	1,00	0,92	1,67	0,38
2011 Eki-Kas-Ara	1,00	0,92	1,66	0,39
2012 Eki-Kas-Ara	1,00	0,92	1,67	0,38
2013 Eki-Kas-Ara	1,00	0,92	1,66	0,38
2014 Eki-Kas-Ara	1,00	0,92	1,66	0,39
2015 Eki-Kas-Ara	1,00	0,91	1,73	0,32
2016 Eki-Kas-Ara	1,00	0,99	1,76	0,44
2017 Eki-Kas-Ara	1,00	0,99	1,78	0,43
2018 Eki-Kas-Ara	1,00	1,02	1,66	0,50
2019 Tem-Ağu-Eyl	1,00	1,02	1,75	0,44

Tek zamanlı tarifeye göre farklı ve orantısız zam oranları sonucu “Tek Terimli Çok (Üç) Zamanlı” Mesken tarifelerini tercih eden tüketiciler adeta cezalandırılmakta ve eşit taraflar arasında da farklılık yaratılmaktadır. Halen uygulamada olan tarife yapısında, Çok Zamanlı tarife içindeki Gündüz ve Puant tarifelerin Tek Zamanlı tarifeye göre pahalı olması, kullanıcıların gün içindeki neredeyse tüm aktivitelerini Gece tarifelerini oluşturan zaman (22.00-06.00) dilimine kaydırması gibi bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Ve bu haliyle de

özellikle mesken kullanıcıları tarafından tercih edilebilir hiçbir yönü kalmamıştır. Benzer durum diğer tarife grupları için de geçerlidir.

Tek terimli çok (Üç) zamanlı tarifelerin 2018 yılının aynı dönemine göre karşılaştırılmasında da benzer bir durum ortaya çıkmaktadır.

Tek Terimli Çok (Üç) Zamanlı Tarifeden yararlanan ya da bu yönde tarife değişikliği yaparak bütçesine katkı sağlamayı düşünen kullanıcıların; üç zaman dilimindeki aylık tüketimleri ile tek ve çok zamanlı tarife içindeki enerji fiyatlarını karşılaştırarak tercihte bulunmaları yararlı olacaktır.

1 Temmuz 2019 tarihinden geçerli olan tarifeleri vergi ve fonlar dâhil olmak üzere 2018 yılının Temmuz tarifeleri ile karşılaştırıldığında;

Tek Terimli Tek Zamanlı tarifelerdeki değişimin,

- Meskenler için % 34,0 oranında, buna karşılık ticarethane, sanayi ve tarımsal sulama gruplarına ait aboneler için % 77,1 oranında artış gösterdiği,

Tek Terimli Çok (Üç) zamanlı tarifelerde ise bu oranların;

- Gündüz ve Gece dilimleri için Meskenlerde yaklaşık % 37 oranında; ticarethane, sanayi ve tarımsal sulama abonelerinde ise % 79 ile 82 arasında zamlandığı anlaşılmaktadır.

TÜİK tarafından 03.07.2019 tarihinde yayınlanan Tüketici Fiyat Endeksi, Haziran 2019 verilerine göre yıllık enflasyonun % 15,72'si olduğu göz önüne alındığında, Temmuz ayı itibarıyla elektrik enerjisine yapılan zamlar sonucu oluşan tarifelerin, 2018 yılının aynı dönemine ait tarifelerle karşılaştırıldığında; yıllık enflasyon oranını birkaç kez katlar vaziyette zamlandığı görülmektedir.

3 DOĞALGAZ

3.1 DOĞAL GAZ SATIŞ FİYATLARI

Kamuoyu, elektrik fiyat artış haberleri üzerinde yoğunlaşırken, uygulanan çok ciddi sübvansiyonlar nedeniyle, doğal gaz fiyatlarındaki değişimler çok fazla gündemde olmadı.

Doğalgaz fiyatları 2015 yılında sabit tutuldu, 2016 Ekim ayında % 10 indirildi, 2017 yılında artırılmadı ancak, geçen yıl içinde, özellikle 24 Haziran 2018 seçimleri sonrasında bir kaç kez artırıldı.

Hatırlanabileceği gibi elektrik fiyatlarında yüksek oranlı zam yapılmadığı, doğalgaz fiyatlarının artmadığı bu üç buçuk yıl içinde, Anayasa Değişikliği Referandumu ile Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri yapılmıştı. Siyasi iktidarın seçimlerde başarılı olabilmesi amacıyla ertelenen zamlar ise, 24 Haziran 2018 sonrası art arda uygulamaya konulmuştur.

2018 yılı içinde Nisan, Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında yapılan zamlarla, 2017 yılı sonuna göre doğalgaz fiyatları konutlarda % 25-37, küçük sanayi kuruluşlarında % 29,5, büyük sanayi kuruluşlarında % 100, elektrik üretimi için yakıt olarak doğalgaz kullanan santrallerde % 146 oranında artmıştır. 2019 başında yerel seçimler öncesinde konut abonelerine % 10, elektrik üretimi için doğal gaz kullananlara % 8,8 indirim yapılmıştır. (Tablo 9)

Uygulanan fiyat politikası ile doğalgaz satış fiyatlarında sürdürülmekte olan sübvansiyon, elektrik üretim tesislerinde büyük ölçüde, büyük sanayi kuruluşlarında kısmen azaltılmış olsa da halen tüm tüketici gruplara sağlanan fiyat desteği sürmektedir

Siyasi iktidarın, “maliyet bazlı fiyatlandırma” yaptıkları iddiasına karşın, uzun yıllar elektrik üreticileri, küçük/büyük sanayi kuruluşları ve konut tüketicileri, başka bir ifade ile tüm tüketiciler için doğalgaz fiyatları devlet bütçesinden sübvansiyon edilmiştir.

BOTAŞ’ın boru hattı ile gaz ithal ettiği ülkelerden Türkiye sınırında gaz alış fiyatı 280-300 USD/1000m³ olup, bu rakamın üzerine % 20-25 oranında işletme giderleri eklendiğinde, doğalgaz m³ maliyetinin 0,34-0,38 USD’ye ulaşabileceğini tahmin edebiliriz.

Sürekli değişen dolar kuru için 1 USD = 5,80 TL baz alındığında, yukarıdaki kabullerle BOTAŞ’ın maliyeti 1,97 ila 2,20 TL/m³ olan gazı; 1.7.2019 itibari ile,

- elektrik üretim tesislerine 1,65 TL/m³ fiyatla maliyetinin yaklaşık % 16-26 altına,
- büyük sanayi kuruluşlarına 1,35 TL/m³ fiyatla maliyetin % 32-39 altına,
- küçük sanayi kuruluşları ve konutlar için ise maliyetin yarısının da altına

satıyor olduğu ve doğalgaz fiyatlarında sübvansiyonların halen sürdüğü görülmektedir.

Öte yandan, her ne kadar BOTAŞ kentsel doğalgaz dağıtım şirketlerine konut tüketicileri için gazı sübvansiyon edilen fiyatla 0.89 TL/m³ fiyatla satıyor olsa da, kentsel dağıtım şirketlerinin yüksek hizmet bedellerinin ve katma değer vergisinin de alış fiyatına eklendiği ve maliyet unsuru olduğu konut tüketicileri için; doğalgaz fiyatı, İstanbul’da 1,3737 TL/m³, Ankara’da 1,46573 TL/m³’e yükselmiştir.

2019 başında, doğalgaz satış fiyatlarında, konutlara ve küçük sanayi kuruluşlarına % 10, elektrik üretim tesislerine % 8,8 indirim yapılmıştır. 01.07.2019’da elektrik üretimi için satılan doğal gazın fiyatı % 6.45 oranında artırılmıştır. Konut tüketici fiyatlarına uygulanan sübvansiyonu göz ardı etmeksizin, Ankara, İstanbul ve Bursa gibi konut abonelerinin en çok olduğu kentlerde, bu indirim sonrasında dahi, fiyatların 2017 sonuna göre % 18,5-29,13 oranında artmış olduğunu belirtmek gerekir.

Tablo 9: 2017 sonu-2019 Temmuz Dönemi Doğalgaz Satış Fiyatları (TL/Sm³) Değişiklikleri ve Artış Oranları

SIRA NO		31.12.2017 TL/m3	1.1.2018	31.12.2018	31.12.2017'den 31.12.2018'e artış %	1.1.2019 TL/m3	1.7.2019 TL/m3	31.12.2017'den 1.7.2019'a artış %
1	BOTAŞ'ın kentsel doğal gaz dağıtım şirketlerine satış fiyatları							
1.1	Serbest olmayan tüketiciler için	0,763615	0,763615	0,988904	29,50	0,890014	0,890014	16,55
1.2	Yıllık tüketimi 300.000 Sm ³ ve altında elektrik üretimi dışında kullanıcılar	0,763615	0,763615	0,988904	29,50	0,890014	0,890014	16,55
1.3	Yıllık tüketimi 300.000 Sm ³ ün üzerinde elektrik üretimi dışında kullanıcılar	0,704145	0,8	1,351527	91,94	1,351527	1,351527	91,64
1.4	Elektrik üretimi için kullananlar	0,763615	0,8	1,7	122,63	1,55	1,65	116,08
2	BOTAŞ'la sözleşmesi olan tüketiciler							
	Yıllık tüketimi 300.000 Sm ³ ve altında elektrik üretimi dışında kullanıcılar	0,763615	0,763615	0,988904	29,50	0,890014	0,890014	16,55
2.2	Yıllık tüketimi 300.000 Sm ³ ün üzerinde elektrik üretimi dışında kullanıcılar	0,704145	0,988904	1,351527	91,94	1,351527	1,351527	91,64
2.3	Elektrik üretimi için kullananlar	0,763615	1,351527	1,7	122,63	1,55	1,65	116,08
3	Kentsel doğalgaz şirketlerinin konut tüketicilerine satış fiyatları							
3.1	İGDAŞ	1,0975	1,1307	1,4828	35,11	1,358	1,3737	25,17
3.2	BAŞKENTGAZ	1,1351	1,18331	1,5555	37,04	1,4245	1,4657	29,13
3.3	BURSAGAZ	1,0867	1,0641	1,3894	27,85	1,2699	1,2881	18,53

3.2 DOĞAL GAZ FİYATLARINDAKİ ARTIŞIN NEDENLERİ

Türkiye'de tüketilen doğalgazın nerede ise tamamı ithal edilmektedir. Doğalgaz fiyatları petrol fiyatları ile bağlantıdır. Petrol fiyatlarındaki yükseliş ve düşüşler anında olmasa da, belirli bir süre sonra doğalgaz fiyatlarına yansımaktadır. Öte yandan doğalgaz fiyatları, kaynağına, arz miktarına ve pazara sunulma biçimine (boru hattı, LNG) göre de farklılık göstermektedir.

Odamız, uzun yıllardır, ülkemizin çeşitli ülkelerle yapmış olduğu gaz alım anlaşmalarının gözden geçirilmesi, alım fiyatları ve şartlarının yeniden görüşme konusu yapılması ve ülkemiz aleyhine hükümlerden arındırılması gerektiğini savunmuştur. Ne var ki, bu uyarımız siyasi iktidarlar tarafından dikkate alınmamış ve maalesef bu doğrultuda herhangi bir girişim ve çaba içinde olunmamıştır. Daha da kötüsü,, gösterişli törenlerle, büyük başarı hikayeleri olarak pazarlanan, Azerbaycan ile yapılan TANAP Anlaşması ve Rusya Federasyonu (RF) ile yapılan Türk Akımı Anlaşması da, ihracatçı ülkeler Azerbaycan ve RF lehine, ülkemiz aleyhine hükümlerle doludur.

TANAP kapsamında Azerbaycan'dan ithal edilecek gazın alış fiyatının, Türkiye'nin RF'den ithal ettiği benzer vasıftaki gazın alış fiyatından % 12 daha ucuz olması öngörülmüştür.

Fiyatta sağlanan bu küçük indirim karşın, BOTAŞ, % otuz ortağı olduğu bu şirketten satın alacağı her bin metre küp gaz için, Eskişehir tesliminde 78 USD, Trakya'da teslim olması halinde ise 103 USD, taşıma parası ödeyecektir.

Oysa, Türkiye'nin Azerbaycan ile yaptığı diğer cari sözleşme ile ithal edilen Azeri gazının, Türkiye girişinden tüketim noktasına kadar taşıma bedeli, EPDK tarafından bin metre küp için 32 TL, yaklaşık 5,57 USD olarak belirlenmiştir. Başka bir ifade ile TANAP'ın BOTAŞ'tan tahsil edeceği taşıma bedeli, BOTAŞ'ın kendi müşterilerden tahsil ettiği rakamın 14-18,5 katıdır. Bu durum, böyle bir uygulamayı kabul edebilen siyasi iktidarın iş bilmezliğini gösterirken, Azeri şirket için maharetli ve kayda değer bir ticari cinlik ve dost kıyağı (!) olmaktadır.

Bu fahiş taşıma bedellerinin, RF'den ithal edilen doğal gazdan % 12'lik indirimle dengelenebilmesi için RF'nin Türkiye'ye doğalgaz satış fiyatının bugüne göre yaklaşık % 43-56 oranında artması ve 430-450 USD/1000 m³ bandına çıkması gerekecektir. LNG arzındaki artış ve fiyatlardaki genel seyir dikkate alındığında da, bu gerçekçi ve öngörülenle uyumlu bir beklenti değildir.

Rusya Federasyonu, Ukrayna, Moldavya, Romanya, Bulgaristan üzerinden Türkiye'ye yılda 14 milyar m³ gaz ihraç ettiği Batı Hattının yerine, esas olarak siyasi sorunlar yaşadığı Ukrayna'yı devre dışı bırakmak ve başta Balkanlar olmak üzere Avrupa'da yeni pazarlara ulaşmak için; Karadeniz'in altından Trakya'daki Kıyıköy'e ulaşacak, oradan da Yunanistan ve/veya Bulgaristan üzerinden pazar ülkelere uzanacak bir boru hattı projesi geliştirmiştir. Her biri 15,75 milyar m³/yıl kapasiteli çift boru hattı inşa projesinin adına sözde "Türk Akımı" denilmiş ve bu proje ile; Türkiye, Rusya Federasyonu'ndan yılda 15,75 milyar m³ gaz alabilecek, bakiye 15,75 milyar m³ gazı Kıyıköy'den sınıra taşımak için Rus şirketleri ile ortak olacağı bir şirket kuracaktır.

BirGün gazetesinin internet sitesinde yer alan 03.07.2019 tarihli İsmail Arı imzalı haberde (<https://www.birgun.net/haber-detay/turk-akimi-projesi-cevreyi-katlediyor.html>), yatırımcı tarafından proje kapsamında Istranca ormanlarında 23.562 ağacın kesileceği söyleneceği de, filli uygulamada çok daha ağacın kesileceği ve doğal yaşamın olumsuz yönde etkileneceği bildiriliyor.

Binlerce ağacı kestiren, Istranca ormanlarını hançerleyen bu boru hattından ülkemiz yılda 15,75 milyar m³'ün dışında gaz alamayacağı gibi, bu hattan taşınacak olan ve kendi sözleşmesi dışında kalan doğal gazın pazar ülkelere satışında hiç bir söz hakkı olmayacaktır.

Oysa Karadeniz'i verev geçen, Trakya'nın ormanlarına ve tüm doğal dokusuna zarar veren bu güzergâha başka ve çok daha ekonomik alternatifler olabilirdi. Örneğin, mevcut Mavi Akım hattının yanına, deniz tabanına düşenecek çok daha kısa bir boru hattı inşa edilebilir ve mevcut karaya çıkış noktası olan Samsun'dan Türkiye'nin batı sınırına, mevcut BOTAŞ boru hatlarına yapılacak ilavelerle, BOTAŞ tarafından taşınabilirdi. Böylece, ülkemizin ihtiyaç halinde bu gazın daha büyük bölümünü satın alabilme imkânı ve taşınan gazın Avrupa pazarına satışında söz hakkı olunabilirdi.

Odamızın ve birçok uzmanın dile getirdiği bu alternatifler, enerji yönetimi ve siyasi iktidar tarafından dikkate alınmamış, oyunun tüm kurallarını, stratejik çıkarlarını koruma ve geliştirmeyi temel bir görev olarak gören RF belirlemiştir. İktidar, RF'ye boru hattını Türkiye'nin Karadeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölgesi'nden geçirme izni vererek; güzergâhı kısaltma ve maliyetleri düşürme fırsatı da vermiş ve ek olarak bu projeye bir dizi teşvik ve vergi bağışıklığı tanımıştır. Ülkemiz, iktidarın ve enerji yönetiminin beceriksiz ve

hatalı yaklaşım ve kararları nedeniyle, gerek TANAP gerek Türk Akımı Projelerinden daha ucuz gaz temin etme imkânlarını değerlendirememiştir.

Odamız daha önce, ülkemizin gazı daha ucuza temin edebileceği alternatif kaynakları araştırması ve boru hatlarıyla gaz temininin yanı sıra sıvı gaz (LNG) arzını da artırması gereğine de işaret etmişti. Son yıllarda, yüzer LNG (sıvılaştırılmış doğalgaz) depolama ve yeniden gazlaştırma terminali FSRU (Floating Storage And Regasification Unit), tesislerinin yapılması ve devreye girmesi olumludur. Dünyada sıvı gaz arzındaki artışların yaratabileceği, daha ucuz fiyatlarla doğalgaz ithal etme imkânı mutlaka değerlendirilmelidir.

3.3 "MAVİ VATAN" DENİZLERDE ARAMA ÜRETİM FAALİYETLERİ

3.3.1 SİYASAL İKTİDARIN HATALI POLİTİKALARI

Yurt içinde doğalgaz üretimi çok yetersizdir. Yerel kaynaklardan doğalgaz arzını artırmak için ülkenin karasal alanlarında ve "Mavi Vatan" olarak adlandırılan denizlerinde, arama ve sondaj çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Akdeniz'e sınırı olan birçok ülke, uzun yıllardır tüm deniz alanlarını kendi çıkarları doğrultusunda parselleyerek arama sondaj faaliyetlerini yoğunlaştırmış, hatta üretime başlamıştır. **On yedi yıldır iktidarda olanların, Türkiye'nin kendi kıta sahanlığını ve münhasır ekonomik bölgelerini ilan etmek, duyurmak ve tescil etmekte gecikmesi, yakın zamana kadar Türkiye'nin haklarını ihlal eden, hiçe sayan bu saldırgan politika ve uygulamalarına gayet net ve kararlı bir şekilde bir şekilde karşı çıkmaması, ülkemizin egemenlik haklarını ihlal eden bu tür kararları tanımadığını tüm dünyaya en etkin şekilde duyurmaması yalnızca acemilik olarak değerlendirilmemelidir.**

Ülkemiz, Karadeniz'de Türk Münhasır Ekonomik Bölgesini, bu amaçla çıkarılan 05.12.1986 tarihli ve 86-11264 sayılı Kararname ile tanımlamıştır. Ancak, benzer nitelikte bir çalışma Ege Denizi ve Akdeniz için bugüne değin yapılmamış, bu denizler Yunanistan, Kıbrıs Rum Cumhuriyeti, Mısır vb. ülkeler tarafından adeta parsellenmiş ve Türkiye'ye, Ege Denizinde nerede ise yalnızca kıyıları, Akdeniz'de ise Antalya, Mersin ve İskenderun körfezlerinde küçük cepler uygun görülmüştür.

Ülkemizin, uluslararası hukuk kuralları ve sözleşmelerini de dikkate alarak, konu hakkında bilgili ve birikimli tüm uzman ve kurumlarının katılımıyla, yoğun, ciddi ve hızlı bir çalışma ile Ege ve Akdeniz'deki egemenlik haklarını en doğru ve adil şekilde tescil edecek yöntem konusunda (Münhasır Ekonomik Bölge ve/veya Kıta Sahanlığı) tercihlerini belirlemesi zorunludur. Bu ön koşul sağlandıktan sonra, başka bir ifade ile **ülkemizin, Münhasır Ekonomik Bölge veya Kıta Sahanlığı tercihlerini belirlemesi sonrasında, yapılan bu tercih doğrultusunda,**

- 1 Ege ve Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin kontrolünde olan deniz alanlarının, tüm dünya kamuoyuna ve ilgili tüm devletlere, ulusal ve uluslararası kuruluşlara, denizlerde petrol ve gaz sahası arama, sondaj, kuyu tamamlama, üretim faaliyetlerini yürütebilen tüm şirketlere ve bu şirketlere servis sağlayan şirketlere; Türkiye'nin ilan etmiş olduğu alanların niteliklerinin ve koordinatlarının derhal bildirilmesi,
- 2 Türkiye'nin, bu alanlardaki haklarının hatırlatılması ve bu hakların hiç bir şekilde ihlal edilmesine izin vermeyeceğinin kararlılıkla ifade edilmesi,

gerekir.

3.3.2 KURUMSALLAŞMA

Ülkemize ait olduğu belirlenen ve tüm devletlere ve ilgili kuruluşlara bildirilen deniz alanlarında petrol, doğalgaz ve gaz hidratları arama ve keşfi için yürütülecek sismik,

jeoteknik, sondaj çalışmaları, petrol veya gaz bulunduğu, sahanın geliştirilmesi, üretime hazır hale getirilmesi, üretim yapılması ve üretilecek petrol veya doğal gazın Türkiye'ye ulaştırılmasına yönelik çalışmalar için, aşağıda ana esasları belirtilen yapı, vasıf ve içerikte bir kurumlaşma gerekmektedir.

3.3.2.1 STRATEJİ VE POLİTİKA MERKEZİ

Ülkemizin karasal ve denizel alanlarında petrol, doğal gaz ve gaz hidratları arama, keşif, üretim, iletim ve ticari hizmet/ürün temini zinciri konusunda bir strateji ve politika araştırma, geliştirme merkezi olarak çalışacak kamusal bir yapı/merkez oluşturulmalıdır. Bu merkezin danışma ve yürütme kurullarında; ilgili tüm bakanlık ve kamu kuruluşlarının yanı sıra; akademi, meslek odaları ve kuruluşları ile uzmanlar da temsil edilmelidir.

Bu merkezin, yaygın demokratik katılım mekanizmaları ve geniş katılımlarla yapacağı araştırma, çalışma, tartışma ve değerlendirmeler sonunda önereceği stratejiler ve yol haritaları, siyasi iktidarlar tarafından dikkate alınmalı, bu önerilere uygun eylem planları hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

3.3.3 KAMUSAL YAPILANMA VE KAMUSAL KURULUŞLAR

3.3.3.1 TÜRKİYE PETROL VE DOĞAL GAZ KURUMU

Petrol ve doğal gazın yapısı gereği birbirleriyle ayrılmaz bütünlüğü; arama ve üretimden, iletim ve tüketiciye ulaşmada petrol ve doğal gazın değer zincirindeki halkalarının ayrılmaz olduğu göz önüne alınmalı ve dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de, petrol ve doğal gaz arama, üretim, rafinaj, iletim, faaliyetleri; dikey bütünleşmiş bir yapıda sürdürülmeli, ihtiyaç halinde bu yapı dağıtım ve satış faaliyetlerinde de bulunabilmelidir.

Bu amaçla, TPAO, BOTAŞ ve TPIC de, bünyesinde olmak üzere, ulusal ve kamusal nitelikte bir kurum, Türkiye Petrol ve Doğal Gaz Kurumu (TPDK) oluşturulmalıdır.

Bu ulusal kurum, faaliyetleri itibarıyla;

- yurtiçi ve dışında karada ve denizlerde petrol, doğal gaz ve gaz hidratları arama ve üretim faaliyetlerini ve bu çalışmalarda gerek duyulan çeşitli teknik hizmetleri,
- petrol ve doğal gaz iletim hatları tesis ve işletme faaliyetlerini,
- petrol rafinerileri kurma ve işletme faaliyetlerini,
- petrol ve doğal gaz uygulamaları için mühendislik ve müşavirlik faaliyetlerini,
- petrol ve doğal gaz teknolojileri araştırma, geliştirme faaliyetlerini,
- petrol ve doğal gaz ticaret, ithalat, ihracat, toptan satış ve dağıtım faaliyetlerini,
- LNG terminalleri tesis ve işletme faaliyetlerini,
- yer altı doğal gaz depolama tesisleri kurma ve işletme faaliyetlerini,
- petrol depolama tesisleri kurma ve işletme faaliyetlerini,

gerçekleştirmeye uygun bir yapıda kurulmalıdır.

Gerek kurulması önerilen Türkiye Petrol ve Doğal Gaz Kurumunda, gerekse bu çatı kuruluş bünyesinde kurulacak kamu şirketleri, çalışanların yönetim ve denetimde söz ve karar sahibi olacağı nitelikte ve idari ve mali açıdan özerk ve şeffaf olmalı ve gündelik siyasi çekişmelerden etkilenmeyecek, liyakat sahibi kişiler tarafından yönetilmelidir.

3.3.3.2 DENİZ ARAMA, SONDAJ, ÜRETİM VE İLETİM ÇALIŞMALARINI PERSONEL EĞİTİM MERKEZİ

Bugün TPAO ve MTA'nın yürüttüğü çalışmalar ile ileride kurulması önerilen Türkiye Petrol ve Doğal Gaz Kurumu ve bağlı kuruluşlar tarafından yürütülecek çalışmaların ortaklaşması ve eşgüdümü gereklidir.

Bu amaçla çok hızlı bir şekilde, Deniz Arama, Sondaj, Üretim ve İletim Çalışmaları Personel Eğitim Merkezi kurulmalıdır. Bu merkezin bileşenleri arasında petrol ve doğal gaz mühendisliği ve denizcilik eğitimi veren nitelikli üniversiteler (ODTÜ, İTÜ, Dokuz Eylül, Piri Reis vb.), ilgili kamu kurumları (TPAO, BOTAŞ, MTA, TPIC, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı (Deniz Kuvvetleri Komutanlığı vb.), meslek odaları ve kuruluşları (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve ilgili Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Türkiye Petrol Jeologları Derneği vd. bulunmalıdır.

Merkezde verilecek eğitimleri şöyle gruplayabiliriz:

- 1 Temel mühendislik eğitimi almış ve karada yürütülen arama, sondaj, üretim, iletim faaliyetlerinde deneyimli mühendislere denizel alanlarda yapılacak çalışmalarla ilgili bilgilendirme ve uyum eğitimi,
- 2 Denizcilik eğitimi almış kaptan, zabıt, makinist vb. nitelikli kadrolara; denizlerde yapılacak sismik araştırma, sondaj, üretim, iletim faaliyetlerinde görev alacak özel amaçlı gemilerin çalışma esasları hakkında bilgilendirme ve uyum eğitimi,
- 3 Sismik araştırma ve çeşitli tür sondaj gemileri (jack-up, semi-sub ve derin deniz sondaj) ve özel amaçlı deniz araçlarında çalışacak ulusal denizci kadrolarının, bilgi ve deneyimlerine göre temel bilgi kazandırma ve uyum eğitimleri,

Arama ve sondaj faaliyetlerinin Akdeniz'de hız kazanacağı dikkate alındığında bu merkez, Mersin'de kurulabilir. Merkez kurulup faaliyete geçene kadar, örgün ve yaygın eğitim kurumlarının mevcut altyapı ve olanaklarından yararlanarak eğitim çalışmalarına başlanmalı; zorunlu olması halinde çok özel nitelikte eğitimler için, yurt dışında bu konularda hizmet veren kuruluşlardan da yararlanılmalıdır.

3.3.3.3 BUGÜN TPAO, YARIN TÜRKİYE PETROL VE DOĞAL GAZ KURUMUNUN YAPMASI GEREKEN ÇALIŞMALAR

TPAO'nun elinde halen iki adet derin deniz sondaj gemisi; Fatih ve Yavuz bulunmaktadır. Fatih, Kıbrıs açıklarında sondaj yapmaktadır. Yavuz adlı gemi ise yine Kıbrıs açıklarında sondaja başlama hazırlığı içindedir.

Barbaros Hayrettin gemisi sismik çalışmalar yapmaktadır. Üç adet destek gemisi ise derin deniz sondaj gemilerine sondaj faaliyetlerinde destek vermektedir. Bu gemilerde halen ağırlıklı uzman yabancı gemi adamları çalışmaktadır. Sondaj için gerekli teknik hizmetler de çokuluslu şirketler tarafından verilmektedir.

Ülkemiz egemenlik alanındaki deniz alanlarının tamamında, bugüne değin yapılan çalışmaların sonuçlarını ve Bölge yakınında diğer ülkelerin yaptığı sondaj ve keşifleri dikkate alan ve öncelikli bölgeleri belirleyen bir plan ve program dâhilinde, MTA ve TPAO işbirliği ile iki ve üç boyutlu sismik çalışmalar yapılmalı, sonuçlar değerlendirilmeli, sonuçların anlamlı bulunduğu bölgelerde daha detaylı jeolojik ve jeoteknik çalışmalar yapılarak, sondaj yapılacak konumlar (lokasyonlar) belirlenmelidir.

TPAO'nun Deniz Operasyonları Dairesi deneyimli kadrolarla takviye edilmeli ve genel olarak TPAO, özel olarak Deniz Operasyonları Dairesi iki adet derin deniz sondaj gemisi, bir adet sismik araştırma gemisi ve üç adet destek gemisini sorunsuz çalıştırabilecek organizasyon, kadro ve kaynaklara kavuşturulmalıdır. Bu birim, kurulması önerilen Türkiye Petrol ve Doğal

Gaz Kurumu bünyesinde deniz operasyonları alanında faaliyet gösterecek TPDK Offshore Operasyon Şirketi olarak çalışmalarını sürdürmelidir.

Halen Kıbrıs açıklarında süren, yeni başlayacak olan ve planlanan sondajlarla ilgili olarak Kıbrıs Rum kesimi; arkasına Yunanistan, İsrail, AB ve ABD'yi alarak kabadayılık gösterilerinde bulunmakta, sondaj gemilerinde çalışanlar için tutuklama kararları verdiğini iddia etmekte, hizmet şirketlerinin yöneticilerini tehdit etmektedir. Batmaz bir uçak gemisi olarak tanımlanan Kıbrıs'ta bulunan İngiliz üslerine, Amerikan, Fransız, İsrail vb. yeni üsler eklenmekte, bu emperyalist devletlerin gemileri Akdeniz'de gövde gösterisinde bulunmaktadır. Emperyalist amaçlar için kullanılacak olan üslerle dolu ve tüm Orta Doğu ülkelerine yöneltilebilecek bir hançer olan Kıbrıs ve zengin fosil yakıt kaynaklarıyla Akdeniz, elbette stratejik öneme haizdir. Boş tehditler savuran, tek yanlı karar ve uygulamalarla ülkemizin egemenlik haklarını ihlal edenlere karşı etkin bir şekilde karşı çıkmak gerekir. Bugüne değin Akdeniz parsel parsel işgal edilip paylaşılırken sessiz kalan, gerekli diplomatik girişimlerde bulunmayan iktidar sahipleri bugün yalnızca konuşmaktadır.

Arkasına AB ve ABD'yi alan Kıbrıs Rum Kesiminin baskı ve tehditlerine karşı etkin siyasi tavır alınmalı, TPAO kadroları bu mücadelede yalnız bırakılmamalı, ilgili tüm devlet kurumları tarafından desteklenmelidir.

Türkiye "değerli yalnızlık" gibi saçma hayallerden ve emperyalist ülkelerin güdümündeki politikardan derhal vazgeçmeli, tam bağımsızlık ilkesini kararlılıkla uygulamalı, Suriye ile derhal ilişkilerini düzeltmeli ve kalıcı bir barış tesis etmeli, Mısır ve Libya ile ilişkilerini düzeltmeli ve geliştirmeli, Ege ve Akdeniz'de egemenlik haklarını tavizsiz beyan ve tescil etmeli ve savunmalıdır.

4 ENERJİ YOKSULLUĞU VE YOKSUNLUĞU

1 Temmuz zamlı tarifeleri ile birlikte; sagsari yaşam standartlarında (4 kişilik) bir ailenin aylık 230 kWh olan elektrik enerjisi tüketiminin Haziran ayında 123,63 TL olan fatura tutarı, Temmuz zamları ile birlikte % 15'lik artışla 142,17 TL'ye yükselmiştir.

Ankara'da Başkent Gaz'ın Temmuz 2019'da, konutlar için doğal gaz satış fiyatı KDV dahil 1.4657 TL/m³'dür. Bireysel ısınmada konut başı doğal gaz tüketimi Ankara için yıllık 1500 m³, aylık ortalama 125 m³'tür. Bu durumda, bir ailenin Temmuz 2019'da ödeyeceği doğal gaz bedeli 183,21 TL'dir. Aylık su tüketimini 10 m³, yine Ankara ASKİ konut fiyatı olan 9.48 TL/m³ veri alındığında aylık su faturası 94,80 TL olmaktadır. Aylık elektrik, doğal gaz ve su fatura bedelleri toplamı ise 420,18 TL'ye ulaşmakta olup, bu tutar, asgari ücretin beşte birinden fazladır, (% 20,79).

GAZ-BİR(Türkiye Doğal Gaz Dağıtıcıları Birliği) tarafından yayınlanan "Dünyada ve Türkiye'de Enerji Yoksunluğu Görünümü" adlı çalışmada; "Yapılan çalışmalara göre bir hanenin toplam enerji harcamaları (Elektrik+su+doğal gaz) aylık veya yıllık bütçesinin %25'ini aştığında "enerji yoksulu" olarak nitelendirilmektedir. Elektrik sektörü için bakıldığında aylık 100 kWh-yıllık 1200 kWh'dan daha az elektrik tüketen veya toplam bütçesinin %10'undan fazlasını elektrik gideri için ayıran hane halkları elektrik yoksulu olarak adlandırılmaktadır. Su yoksulu statüsü için sınırlara bakıldığında gelişmiş ülkelerde yoksulluk sınırı %3, gelişmekte ve yoksul ülkeler için değerlendirme kriteri, toplam bütçeden %5-6'nın üzerinde bir giderin su için ayrılmasıdır. Doğal gaz için özel bir çalışma yapılmamıştır. Fakat toplam yoksulluk değerlendirme yüzdesi üzerinden gidildiğinde bir hanenin "doğal gaz yoksulu" olarak nitelendirilmesi için kullanılabilir gelirin %10'undan daha fazlasını doğal gaz harcaması için ayırması gerektiğini söyleyebiliriz. Bu yüzdelik dilimler ülkelerin ekonomilerine ve gelişmişliklerine göre değişiklikler gösterebilir" denilmektedir.

Tablo 10: Aylık Elektrik, Doğal Gaz Su Ödemelerinin Asgari Ücret İçindeki Payı (Temmuz 2019, Ankara)

KAYNAK	AYLIK TÜKETİM	BİRİM FİYAT	TOPLAM TUTAR (TL)	ASGARİ İÇİNDEKİ PAYI %
ELEKTRİK	230 KWH	0,618134 TL/kWh	142,17 TL	7,03
DOĞAL GAZ	125 M3	1,4657 TL/M3	183,21 TL	9,07
SU	10 M3	9,48 TL/M3	94,80 TL	4,69
TOPLAM				20,79

Odamız, uzun süredir enerji yoksulları ve yoksunlarına, çağdaş yaşam koşullarını sağlayacak miktarda ücretsiz elektrik ve doğalgazın kamu tarafından temin edilmesini savunagelmiştir. Toplum yararını gözeten bu önermemizi, siyasi iktidar yakın zamana kadar yok saymış, yanıt vermemiş, adeta kulaklarını tıkamıştır.

Sn. Cumhurbaşkanı, 31 Mart 2019 Yerel Seçimler öncesinde, 08.01.2019 tarihinde AKP Meclis Grubunda yaptığı konuşmada "çok önemli bir sosyal devlet adımı attıkları, düzenli sosyal yardım alan ihtiyaç sahibi vatandaşların 150 kilovat saate kadar elektrik tüketimini ve bu kapsamda yaklaşık 2,5 milyonun üzerindeki hanede her ay ortalama 80 liralık elektrik faturasını devletin karşılayacağını" bildirmiştir. Odamız da, enerji yoksul ve yoksunlarına bedelsiz elektrik ve doğal gaz sağlanmasına yönelik talebinin, elektrikte kamu yönetimi tarafından geç ve sınırlı kapsamda da olsa benimsenmesini ve yürürlüğe girmesini olumlu olarak değerlendirmektedir.

Ancak, bu olumlu adımın kapsamının daraltılmasına yönelik adımlar hızla atılmış ve enerji yoksunları ve yoksullarına ücretsiz sağlanacak elektrik yardımı kapsamı; "Hane halkı sayısı 2

veya daha az olanlarda aylık 75 kilovatsaat, 3 kişi yaşayanlarda 100 kilovatsaat, 4 kişi yaşayan hanelerde 125 kilovatsaat, 5 kişi ve yukarı yaşayan hanelerde ise 150 kilovatsaat olmak üzere” şeklinde belirlenmiştir.

Hane içinde yaşayan kişi sayısından bağımsız olarak, **asgari yaşam koşullarında**; günde 4-5 saat çalışan bir adet televizyonun, gün boyu elektrikle çalışan bir adet buzdolabının, haftada bir kez çalıştırılan bir adet çamaşır makinesinin, haftada bir saat çalıştırılan ütünün bulunduğu **bir konutun aydınlatma ihtiyacının giderilmesi amacıyla kullanılan elektrik tüketimi de dâhil edildiğinde aylık zorunlu tüketim miktarı yaklaşık 100-120 kWh düzeyindedir.**

Kaldı ki bu miktara süpürge, fırın ve saç kurutma makinesi gibi elektrikli ev aletlerine ait tüketimler dâhil edilmemiş, tüketim düzeyleri de asgari düzeyde tutulmaya çalışılmıştır. Bu nedendir ki **150 kWh’lik sınır, zaten asgari yaşam koşulları için en alt eşik değer olarak kabul** edilmelidir. Hane halkı sayısına indirgenen destek, bu yönüyle düzenli sosyal yardım alan vatandaşlarımızda hayal kırıklığı yaratmıştır.

01.07.2019’da yapılan % 15 oranında zam sonrasında söz konusu destek kapsamındaki hanelerin 75 ile 150 kWh arasındaki fatura tutarları da % 15 oranında artmıştır. Buna göre;

- kişi veya üstünde kişinin yaşadığı haneler için 150 kWh aylık tüketimin Haziran ayında 80,63 TL olan fatura tutarı yeni zamlarla birlikte Temmuz ayından itibaren **92,72 TL**’ye,
- kişinin yaşadığı haneler için 125 kWh aylık tüketimin Haziran ayında 67,19 TL olan fatura tutarı yeni zamlarla birlikte Temmuz ayından itibaren **77,27 TL**’ye,
- kişinin yaşadığı haneler için 100 kWh aylık tüketimin Haziran ayında 53,75 TL olan fatura tutarı yeni zamlarla birlikte Temmuz ayından itibaren **61,81 TL**’ye,
- 2 kişinin yaşadığı haneler için 75 kWh aylık tüketimin Haziran ayında 40,31 TL olan fatura tutarı yeni zamlarla birlikte Temmuz ayından itibaren **46,36 TL**’ye yükselmiştir.

Bütün bu verilerin gösterdiği enerji yoksulluğu ve yoksunluğunun ciddi bir sorun olduğudur. Bu sorunu çözme yönünde:

- Elektrik yardımının kapsamının genişletilmesi,
- Kömür yardımı yerine doğal gaz desteğinin sağlanması,
- Yerel yönetimlerin düşük gelir gruplarına ücretsiz su desteği vermesi,
- Kamusal kaynaklardan sağlanan bu desteklerin kötüye kullanımın önlemek uygulamanın toplum çıkarları gözetilerek denetlenmesi

gerekmektedir.

5 SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde yaşamı idame ettirmek için vazgeçilmez olan elektrik, doğal gaz gibi enerji kaynaklarının nihai tüketiciye yeterli, kesintisiz ve ödenebilir koşullarda sunulması için, öncelikle sektörde toplumsal yararı gözeten, bütünleşik politikaların ve uygulamaların yaşama geçmesi, enerji yatırımlarının; tüketiciye, çevreye ve ekonomiye gereksiz yükler getirmeyecek şekilde, toplum çıkarlarını gözeten kamusal bir planlama dahilinde yapılması gerekmektedir. Bu temel gereklilikler yerine getirilmediği takdirde nihai tüketicinin doğrudan ya da dolaylı olarak karşı karşıya kalacağı zararları bütünüyle önlemek mümkün olamayacaktır.

İşletmede olan gerek termik, gerekse hidroelektrik santrallarda planlı ve modern bakım, onarım, iyileştirme (rehabilitasyon) çalışmalarına öncelik verilmesi, böylelikle santralların çevreye olumsuz etkilerinin azaltılması, verimlerinin artırılması ve güvenilir üretim sınırlarını aşarak proje üretim hedeflerine ulaşmaları yönünde kayda değer bir çalışma yapılmamıştır. Tersine, kamu elindeki veya özelleştirilmiş santrallerde 31.12.2019 tarihine kadar çevre koruyucu önlemler alınmadan, hatta bazı santrallarda var olan filtre, baca gazı kükürt arıtma sistemleri vb. çevre koruyucu tesisler bile çalıştırmadan üretim yapılmasının önünü açan uygulamanın 2 yıl daha uzatılmasının ön adımları atılmıştır. Santralleri devralan firmalara uzunca bir süre için tanınan “çevreyi kirletme” özgürlüğünün uzatılması için yasa tasarıları hazırlanmaktadır. Bu anlayıştan hızla vazgeçilmeli, **tüm santrallarda verim artırıcı ve çevre koruyucu yatırımların bir an önce yapılması sağlanmalı ve santralların teknik olarak daha iyi işletilmeleri için önlemler alınmalıdır.**

Yıllık üretiminin yarısından fazlasının ithal kaynağa dayandığı elektrik enerjisinde, dağıtım özelleştirmelerine de gerekçe oluşturulan kaçak kullanımın önüne geçilememiş, bazı dağıtım bölgelerine ayrıcalık tanınarak, kaçak kullanımın faturasının dürüst kullanıcıların üzerine yüklenmesi devam ettirilmiştir.

Elektrik dağıtım bölgelerinin özel sektöre devrinin başladığı tarihten (15.07.2008-AYDEM) günümüze kadar 11 yıl geçmiş olmasına karşın kayıp/kaçak oranlarının düşürülmesine yönelik önemli bir gelişme sağlanamamıştır. Günümüzde bu konu 11. Kalkınma Planına da **“Elektrikte teknik ve teknik olmayan kayıp oranı azaltılacaktır. Bu çerçevede, teknik olmayan kaybı azaltmaya yönelik olarak bilinçlendirme, teşvik ve yaptırım uygulamaları oluşturulacak, akıllı sayaç ve uzaktan okuma gibi sistemlerin kullanımı yaygınlaştırılacak ve denetimler artırılacaktır”** ifadeleri ile yansımıştır.

Dağıtım şirketlerinin; kaçak tüketimde kontrol, gözetim ve denetim ile teknik kayıpların düşürülmesinde bakım onarım ve yatırım sorumlulukları göz önüne alınarak gerekli yaptırımlar uygulanmalı, mevzuat düzenlemeleriyle şirketlere sağlanan ayrıcalıklar kaldırılarak özelleştirmenin ilgili gerekçeleri arasında bile yer alan sorumluluklara sadık kalınmalıdır. Aksine sonuçlar yaratacak uygulamalarda ise ilgili dağıtım şirketinin, özerk yapıda oluşturulacak bir kamu idaresine devredilerek kamusal hizmet anlayışında yeniden yapılandırılması değerlendirilmeli ve bu yönde yasal altyapı oluşturulmalıdır. İletim ve dağıtım kayıplarının düşürülmesine olumlu etkisi göz ardı edilemeyecek olan dağıtık (yerinde) üretime yönelik imkânlar değerlendirilmelidir.

Elektrik enerjisinde çok zamanlı tarifelere yapılan orantısız zamlarla, sistemin etkin ve verimli kullanımının sağlanması ile üretim, iletim ve dağıtım yatırımlarının planlamasına etkisi de göz ardı edilmiştir. Tarifelerin içeriği hakkında bilgisi olmadan çok (üç) zamanlı tarifeyi tercih eden ve bir anlamda sisteme destek olan kullanıcılar cezalı konuma getirilmiş ve şirketlere ek gelir kapısı aralanmıştır. Abone grupları arasında tarifelerde yapılan değişimlerde (artış veya indirim açısından) farklılıklar söz konusu olabilir. Ancak **aynı tarife**

grubu içinde yer alan aboneler için farklı seçeneklerde yapılan fiyat değişimlerinde (artış veya indirimlerde) eşitlik sağlanmalı, kamuoyunun dikkatinden kaçan tarifelere yapılan artış veya indirimlerde farklılık yaratılarak gizli zamların önü açılmamalıdır.

Üretim ve dağıtım özelleştirmeleri ile serbestleştirme adına piyasalaştırılan elektrik enerjisi alanı, Elektrik Piyasası Kanunu'nun amaç maddesinde yer alan süslü ifadelerle karşı, özel sektörün kâr hırsına terk edilmiştir. Dolayısıyla, o ifadeler bir temenninin ötesine geçememiş ve fiili durum tüketicilerin mağduriyetine neden olmuştur. Elektrik enerjisi gerek kişisel gerekse toplumsal yapının vazgeçilmez bir unsurudur. İnsan yaşamının zorunlu ihtiyacı, üretimin temel girdisidir. Bu nedenle **elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı, bütüncül bir planlama ile kamusal hizmeti gerekli kılmaktadır. Sektörden beklentileri farklı birçok şirketin kâr hırsına terk edilmiş bu düzensiz ve plansız yapının, öncelikle mevcut dağılımdan kurtarılması, kamusal hizmeti esas alan, toplum çıkarlarını gözetken özerk bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.**

Türkiye'de enerji sektöründe planlama anlayış ve uygulaması yoktur. Planlama olmadığı gibi kısa, orta ve uzun vadeli enerji strateji belgeleri, yol haritaları ve eylem planları da mevcut değildir.

Ülkemizde, elektrik üretim amacıyla tesis edilen santrallerin Haziran 2019 sonu itibari ile kurulu gücü 90.421 MW'a ulaşmıştır. 2018 elektrik tüketimi 303 GWh iken, mevcut kurulu güçle üretilebilecek elektriğin 450 GWh olacağı Cumhurbaşkanlığı ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından bildirilmektedir. Halen ihtiyacın % 48,5 üzerinde bir kapasite vardır. **2019 başı itibarıyla mevcut, yapım ve yatırım öncesi aşamalarındaki proje stokun devreye girmesi halinde; 2024'te proje üretim kapasitesi 595,3 TWh'ı, güvenilir üretim kapasitesi 504,3 TWh'ı bulabilir. Oysa iktidar, 2023 için talebi, 11. Kalkınma Planı'nda 375,8 TWh olarak revize etmiş ve geri çekmiştir. TEİAŞ ve ETKB'nin 2024 yüksek tüketim tahmini 404,3 TWh olup, baz tüketim tahmini 392,1 TWh, düşük tüketim tahmini 380,4 TWh'tir. Bu veriler plansız bir şekilde, ihtiyacın üzerinde santral yatırımının teşvik edildiğini ve yapıldığını göstermektedir**

Bütün bu rakamların gösterdiği, ne tarihsel miras Hasankeyf'i yok eden Ilısu HES'e, ne de nükleer santral projelerine ihtiyaç olmadığı, mevcut proje stoku ile, ihtiyacın çok üzerinde arz imkanı olduğudur.

Elektrik üretimi içinde, yenilenebilir kaynaklarının payının artmasına ve fosil yakıtların payının azaltılmasına yönelik politika ve uygulamalara ağırlık verilmelidir.

İklim krizini arttıran yerli kömür santrallerini ve iklim krizinin yanı sıra enerjide dışa bağımlılığı daha da artıracak olan yeni ithal kömür ve doğalgaz santral projelerine de lisans verilmemelidir. Lisans alan projelerden yükümlülüklerini yerine getirmeyenlerin lisansları ise iptal edilmelidir.

İktidarın, amacı kamu kaynaklarını özel sermaye şirketlerine aktarmak olan enerji politikaları ile 2018'de yaklaşık 32,4 milyar TL özel şirketlere transfer edilmişti.

Yalnız az sayıda şirketin çıkarına olan ancak verilen alım garantili yüksek fiyatlarla, elektrik maliyetlerinin ve fiyatların yükselmesine neden olan yerli kömür santrallerine tanınan alım garantisi, yerli kömür, ithal kömür ve doğal gaz santrallerine kapasite tahsis için ödeme yapılması gibi bedeli milyarlarca varan uygulamalara derhal son verilmelidir. Bugün amaçlarının çok dışına çıkmış olan ve yatırımcılara kâr garantisi sağlayan YEKDEM-YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI DESTEKLEME MEKANİZMASI uygulaması derhal gözden geçirilmeli ve yalnızca zor saha koşullarındaki küçük verimli projeler desteklenmeli, barajlı HES'lere destek son bulmalıdır. 2018 yılında bu yönde yapılan ödemeler ile toplam 32,4 milyar TL'yi bulan

bir kaynak özel sektöre transfer edilmiştir. Kullanıcılara getirdiği maliyetlerin yanında, bu tür mekanizmalar ve alım garantileri ile belirli şirketler kollanmakta ve desteklenmektedir.

Yurtiçi doğalgaz arama ve üretim faaliyetlerinin yoğunlaşmasının gereği açıktır. Yerli doğalgaz üretiminin de mutlaka artırılması gerekmektedir. Bu noktada, karasal alanların yanı sıra denizlerdeki aramalara mutlaka hız verilmelidir. Bir “Master Plan” dâhilinde, ülke karasında ve denizlerinde arama seferberliğine girişilmelidir.

Akdeniz’i kendi çıkarları doğrultusunda parsellemeye yönelik ülkelerin bu girişimlerine kararlı bir şekilde karşı çıkılmalı, Türkiye; Lübnan, Suriye, Libya, Mısır vb. ülkelerle işbirliği içinde, Akdeniz’de münhasır ekonomik bölgesini ve kıta sahanlığını ilan etmeli, egemenlik haklarını titizlikle savunmalıdır. Kendi egemenlik alanları içinde petrol ve gaz bulunma olasılığının olduğu bölgelerde sismik çalışmalar yoğunlaştırılmalı, sismik çalışmaların sonuçlarına göre deniz sondajlarına yönelinmelidir. Mevcut gaz alım anlaşmaları kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde incelenmeli, ülke aleyhine hükümlerin iptali yeniden görüşme konusu yapılmalıdır.

Türkiye 2017 yılında 54 milyar metreküp gaz ithal etmiştir. Az sayıda ülkeye aşırı bağımlılık, ekonomik açıdan olduğu kadar, ulusal güvenlik açısından da sağlıklı bir durum değildir. Doğalgazda Rusya’ya ve İran’a bağımlılığın azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Türkiye, mutlaka çeşitli kaynak ülkeler arasında daha dengeli ithalat oranları sağlamak durumundadır. Güvenilir yeni kaynaklardan kaynak çeşitlendirilmesi sağlanmalıdır.

ETKB, arz güvenliği için gerekli önlemleri almalı ve kriz durumları için uygulanabilir acil eylem planları hazırlamalıdır.

Temel bir ihtiyaç olan doğalgazın fiyatları üzerindeki KDV % 18’den % 1’e düşürülmeli, ÖTV kaldırılmalıdır.

HAZIRLAYANLAR:

Bu Rapor,

TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Başkanı ve ODTÜ Mezunlar Derneği Enerji Komisyonu Üyesi Endüstri Mühendisi Oğuz Türkyılmaz

TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Danışmanı Elektrik Mühendisi Olgun Sakarya,

tarafından hazırlanmıştır.

TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu ve ODTÜ Mezunlar Derneği Enerji Komisyonu Üyesi Makina Mühendisi Orhan Aytaç, TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Danışmanı ve ODTÜ Mezunlar Derneği Enerji Komisyonu Üyesi Matematikçi Yusuf Bayrak ve ODTÜ Mezunlar Derneği Enerji Komisyonu Üyesi Kimya Mühendisi Nilgün Ercan metni geliştirici önerileri ile, TMMOB Makina Mühendisleri Odası Teknik Görevlisi Derya Baran hazırladığı grafiklerle çalışmaya katkı koymuştur.

Son okuma ve yayın hazırlık çalışmaları TMMOB Makina Mühendisleri Odası Danışmanı İlhan Kamil Turan tarafından yapılmıştır.

NOT:

İşbu Rapor, TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu tarafından hazırlanan ve Oda tarafından kamuoyuna duyurulan:

1. 13.08.2018 tarihli “**Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatlarına Son Yapılan Zamların Analizi**” başlıklı Rapor

<https://enerji.mmo.org.tr/2018/08/13/elektrik-ve-dogalgaz-yapilan-zamlar-izlenen-disa-bagimli-enerji-politikalarinin-sonucudur/>

2. 03.09.2018 tarihli “**Mızrak Çuvala Sığamaz Durumdadır, Elektrik ve Doğalgaz Zamlarını Yenileri İzleyecektir**” başlıklı basın açıklaması

<https://enerji.mmo.org.tr/2018/09/03/mizrak-cuvala-sigamaz-durumdadir-elektrik-ve-dogalgaz-zamlarini-yenileri-izleyecektir-2/>

3. 18.10.2018 tarihli “**Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatları ve Zamları İnceleme Raporu Ekim 2018**” başlıklı Rapor

<https://enerji.mmo.org.tr/2018/10/18/elektrik-ve-dogal-gaz-fiyatları-ve-zamları-inceleme-raporu-ekim-2018/>

4. 26.02.2019 tarihli “**2018 Yılı Elektrik ve Doğalgaz Fiyatları, Tarife Uygulamaları, Maliyetleri Artıran Etkenler ve Yapılması Gerekenler Üzerine Oda Raporu**”

<https://enerji.mmo.org.tr/2019/02/26/2018-yilinda-elektrik-ve-dogalgaz-fiyatlarında-yapılan-artistlar-enflasyonun-cok-uzerinde/>

ile birlikte değerlendirildiğinde, konu hakkında daha derin ve ayrıntılı analizler yapmak mümkün olabilir.